

DANIŞMENDLİ İSMAİL OĞLU SIRACEDDİN AHMED'İN YAPTIRDIĞI KONYA KALESİ BURÇ KİTABESİNİN (600 H/ 1203- 1204 M) GETİRDİĞİ YENİ BİLGİLER

NEW INFORMATION ENLIGHTENED WITH THE INSCRIPTION ON THE BASTION OF KONYA CASTLE (600 H/ 1203-1204) BUILT BY DANISHMEND ISMAIL'S SON, SIRACEDDIN AHMED

Mehmet Ali HACIGÖKMEN*

Öz

Danışmendli- Selçuklu ilişkileri Danışmend Gazi'nin babası Ali Taylu'nun Kutalmış'ın kayınpederi olmasına kadar dayanır. Zamanla bu ilişki çok değişik bir çehreye bürünmüştür. Danışmend Gazi, I. Kılıç Arslan ile beraber Haçlılarla mücadelede birlikte hareket etmiştir. Daha sonra I. Kılıç Arslan'ın oğlu Mesud'un tahta çıkmasında ve Selçuklu devletinin güçlenmesinde Danışmendli Emir Gazi'nin önemli bir rolü olmuştur. II. Kılıç Arslan dönemiyle beraber Danışmendiler peyderpey Selçuklulara tabii olmuştur. Özellikle Miryokefalon savaşı öncesinde Sivas ve Kayseri Danışmendli beylikleri, Selçukluların hâkimiyetine girmiştir. Bugüne kadar Danışmendli Yağıbasan oğullarının II. Kılıç Arslan ve oğlu I. Gıyaseddin Keyhusrev'in hizmetine girdiklerini sonra daha da önemlisi I. Gıyaseddin Keyhusrev'in 2. defa tahta çıkmasındaki rollerini biliyoruz. Ancak Danışmendlilerin diğer kolu Melik Muhammed'in oğullarının, Danışmendli Beyliği yıkıldıktan sonraki durumu hakkında bildiklerimiz çok sınırlı idi. Elimizdeki kitabe bize Melik Muhammed'in Zunnûn dışındaki oğullarının Selçuklu Sultanı II. Rükneddin Süleymanşah'ın hizmetine girdiğini göstermektedir. Sonra III. Kılıç Arslan'ın tahta çıkmasında da etkili olmuşlardır. Hatta bu kitabe Yağıbasan oğullarının desteklediği I. Gıyaseddin'in 2. defa tahta çıkarken, ona karşı Konya'yı savunma adına iç kale burcunu Danışmendli İsmail oğlu Sipehsalar Siraceddin Ahmed'in inşaa etmesini ortaya çıkarmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Danışmendli, Yağıbasan Oğlu, Sipehsalar, Sipehsalar Siraceddin Ahmed, Melik Muhammed.

* Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, hgokmen@selcuk.edu.tr, <http://orcid.org/0000-0002-6567-7915>

Gönderim Tarihi: 04.02.2019
Kabul Tarihi: 05.03.2019

Abstract

The relations between Danishmends-Seljuks dated back the time when Danishmend Gazi's father, Ali Taylu became Qutalmish's father-in-law. This relation came to a very different state in time. Danishmend Gazi waged war against the Crusaders with Kilij Arslan I. Later, Danishmend Amir Gazi played a substantial role in Kilij Arslan I's son Mesud's coming to the throne and gaining strength of the Sultanate of Rum. Later on, during the period of Kilij Arslan II, Danishmends got under the suzerainty of Seljuks. Sivas and Kayseri Danishmends entered into the domination of Seljuks, especially before the Battle of Myriokephalon. Up until now, we know that Danishmend Yaghibasans entered Kilij Arslan II and his son Kaykhusraw I's service and more importantly they had a role in Kaykhusraw I's coming to the throne for the second time. However, we had limited information on the situation of Malik Mohammed's sons, the other branch of Danishmends after the fall of Danishmends. The inscription shows that Malik Mohammed's sons, except for Zunnun, entered Rukn ad-Din Suleiman Shah II's service. Then, they also had influence on Kilij Arslan III's coming to the throne. This inscription even reveals that Danishmend Ismail's son, the Sipahsalar (Commander-in-chief) Siraceddin Ahmed had the citadel bastion built in order to defend Konya against Kaykhusraw I, who was supported by Yaghibasans, when he came to the throne for the second time.

•

Keywords

Danishmend, Yaghibasan, Sipahsalar, Sipahsalar Siraceddin Ahmed, Malik Mohammed.

Giriş

I. Alaeddin Keykubad döneminde Konya'da dış surlar inşa edilinceye kadar (Baykara 1998: 31-32) Alaeddin tepesini çevreleyen iç surlar bulunmaktaydı. İç surlar birçok kez yenilenmiş ve burçlar yapılmış idi. İç kale surları çok yüksek ve heybetli bir görünüşe sahipti. Surların üstüne yerleştirilen köşk ise şehre nâzır duruyordu. Bugün iç kale surlarının kaç tane burcu ve kapısı vardı bilemiyoruz. Friedrich Sarre iç kalenin planını eserine (Sarre 1936: 10; Sarre 1957: 85) koymuştur. Bu planda kalenin burçları gözükmemektedir (ek-1-2). XIX. yüzyılda surlar taş ocağı yapılarak yıkıldı ve yok edildi. Dış surlar ise Alaeddin Keykubad'ın emri ile 1221 yılında yapılmıştır. Yapılacak kapıların dört tanesini kendi adına olmasını istemiştir. Surların yapımına nezaret etmesi için de Eseddin Ayaz'ı görevlendirmiştir. 140 emir yaptıracakları burç ve bedenlere kendi adını vermiştir. Surun çevresi 5.4 km, 140 tane kulesi vardı. Ayrıca her kulenin arası 40 metre idi. Surların 12 kapısı olduğunu kaynaklar yazar. Kapılar gayet gösterişli idi. Bu surlardan sadece XVI. yüzyıla ait şematik bir minyatür, iki yabancı sanatkâr tarafından yapılmış gravürler, müzeye taşınan birkaç kırık kitabeden başka bir şey kalmamıştır. Bugün elimizde bir şey kalmadığı için sur kapılarını ve burçlarını inşa eden emirlerin isimlerini bilemiyoruz. Eğer surlar bugün ayakta kalsaydı dünyanın en zengin müzesi olurdu. Çünkü surlar inşaa edilirken binlerce nakil vasıtası ile eski harabelerden Konya'ya yapı malzemesi taşındı. Şereflikoçhisar'dan, Niğde'den ve Hatunsaray'daki harabelerden, birçok eski yapı malzemesi Konya'ya taşınmıştır. Dış surlara ait, elimizde sadece 635h./1237 tarihli Alaeddin Keykubad'ın elkap ve unvanları olan bir kitabe, nereden geldiği belli olmayan 617h./1221 tarihli bir kitabeden başka geri kalanlar, kırık dökük parçalardan ibarettir. Bunlar da bize bilgi verecek kitabeler değildir (Konyalı 1987: 148-161; Turan 1971: 262-332; Duran 2001: 33,45,47,48,49,50,54,69,70,71,72).

Aynı şekilde iç surlarla ilgili de hiçbir şey bilmiyoruz. Elimizdeki araştırmamızın konusunu teşkil eden kitabe, bugüne kadar da hiç değerlendirilmemiştir. Bu kitabe Konya kalesinin en eski tarihli kitabesi olması yanında, Selçuklu-Danişmendli ilişkilerine yeni bilgiler getirmesi bakımından önemlidir (Ek-3). Çünkü kitabede geçen ve burcun bânisi Sıraceddin Ahmed, Danişmendli İsmail'in oğludur (Konya Müzesi 1610 numarada kayıtlı kitabe ek-3; Tevfik 1341: 225-227; Konyalı 1987: 153; Duran 2001: 33). Bu kitabe iç kale burçlarının birinin inşaa veya tamir kitabesidir. Şimdi bu kitabenin bir değerlendirmesine geçmeden evvel konuya giriş olması ve anlaşılması bakımından Selçuklu-Danişmendli ilişkilerini kısaca açıklamamız gerekiyor. Böylece kitabemizin Selçuklu Danişmendli ilişkilerine getirdiği yeni bilgiler ortaya çıksın. Selçuklu-Danişmendli ilişkileri birçok araştırmaya konu olmuştur¹. Şimdi bu araştırmalar çerçevesinde Selçuklu – Danişmendli ilişkilerini kısaca izah edelim:

A. Danişmendli- Selçuklu İlişkilerine Kısa Bir Bakış

Danişmendli-Selçuklu ilişkisi Danişmend Gazi'nin babası olan Ali Taylu, kızını Kutalmış'a vermesi ile başlar. Böylece Danişmendli Selçuklu ilişkilerinde ilk sihrî bağ gerçekleşmiş oldu (Solmaz 2001a: 271-282). İlişkiler Kutalmış Oğulları'nın Anadolu'ya gelişinden sonra daha da artmıştır. I. Kılıç Arslan, Haçlılara karşı mücadelesini Danişmend Gazi ile beraber yapmıştır (Demirkent 1996: 24-28, 31-32; Komnena 1996: 342; Runciman 1987: 142-145; Turan 1971: 101-103

¹ Bu konu ile ilgili en önemli çalışmalar şunlardır: (Kesik 2003: 32-48 ; Kesik 2001: 137-148; Kesik 2002: 537-546; Kesik 2018: 84-153; Yımanç 1979: 472; Merçil 1994: 713-715; Solmaz 2002: 430-451; Solmaz 2001: 176-209; Solmaz 2001a: 271-282)

). Haçlılara karşı Eskişehir, Merzifon ve Ereğli’de büyük zaferler kazanan bu iki büyük devlet adamı bir süre sonra art arda öldü. 1105 senesinde Danişmend Gazi vefat etti (1105) (Mateos 1987: 225; Ebu’l-Ferec 1950: 345; Kesik 2018: 79). I. Kılıç Arslan ise babası Süleymanşah’ın bıraktığı yerden Büyük Selçuklularla mücadeleyi yeniden başlattı. Ancak bu mücadele onun 1107 yılında ölümü ile son buldu (Esir 1987: 344; Ebu’l-Ferec 1950: 346; Mateos 1987: 231; Turan 1971: 109; Demirkent 1196: 62). I. Kılıç Arslan’ın Anadolu’da kalan oğullarından Mesud, Danişmendliler’in damadı olmuş, kayınpederi Emir Gazi’nin desteği ile Selçuklu tahtına da çıkmıştır (1116) (Komnena 1996: 497-498; Mateos 1987: 225; Turan 1971: 146; Özaydın 1993: 470; Kesik 2003; 32-35). Danişmendliler’in Selçuklu devletini vesâyeti altına aldığı dönem Emir Gazi dönemidir (1105-1134). Bu dönemde Sultan Mesud tahtını ve devletinin temellerini sağlamlaştırdı. Ancak Emir Gazi’nin vefatı (1134) (Ebu’l-Ferec 1950: 367; Turan 1971: 172; Solmaz 2001: 149; Kesik 2018: 98) ile birlikte oğlu Melik Muhammed geçti. Sultan Mesud bu dönemde hem Bizans hem de Haçlılara karşı büyük başarılar kazandı (Kesik 2003: 77-87). Ayrıca Melik Muhammed döneminde Selçuklular artık vesâyetten kurtulmuş aynı statüde iki devlet haline gelmiştir. Melik Muhammed’in vefatı ile de (Ebu’l-Ferec 1950: 376; Kesik 2018: 112) Danişmendli devleti Kayseri, Sivas, Malatya olmak üzere üç kola ayrılmıştır. Selçuklu Sultanı Mesud, Bizans İmparatoru Manuel Konnenos’un Konya kuşatmasını büyük bir savunma taktiğiyle savuşturdu. Sonra Almanlar’dan oluşan haçlı ordusunu Eskişehir’de hezimete uğrattı. Ardından gelen Fransızlar Anadolu’yu geçmeye cesaret edemediler. Mesud’un kazandığı bu zaferler onu Orta-doğunun en güçlü devleti haline getirdi. Böylece Mesud kazandığı başarılarla Kayseri, Sivas, Malatya Danişmendlilerini vassal hale getirmeyi başarmıştır. (Ebu’l-Ferec 1950: 376; Kesik 2018: 118). I. Mesud vefatına yakın oğlu II. Kılıç Arslan’ı tahta çıkarmıştır (Kesik 2003: 115). II. Kılıç Arslan (1155-1192) ilk tahta çıktığında babasının bıraktığı komşularıyla başarılı dostluk ilişkilerini devam ettiremedi. Bizans İmparatoru Manuel’in başını çektiği muhalefete, Sivas hâkimi Nizameddin Yağıbasan, Kayseri hâkimi Zunnûn, Çankırı meliki Şehinşah ile birlikte Zengî hükümdarı Nureddin Mahmud’un da dâhil olmasıyla genişledi (Mikhail 1905: 198; Ebu’l-Ferec 1950: 400; Turan 1971: 202; Kesik 2018; 128). II. Kılıç Arslan Danişmendli Yağıbasan’ın ayakta tuttuğu bu ittifakla zor durumda kaldı. Bir düşman sarmalı etrafında kaldı. Ancak bu durumdan Bizans ile 1162 yılında imzaladığı bir anlaşmayla kurtulabildi (Kinnanos 2001: 155; Niketas 1995: 83; Koca 2016: 196). Bu tarihten sonra ilişkiler II. Kılıç Arslan’ın bekle gör politikasıyla Selçukluların lehine dönmeye başlamıştır. Nizameddin Yağıbasan Çankırı’da vefat etmesi (1064) (Niketas 1995: 83; Mihail 1944: 196-198; Ebu’l-Ferec 1950: 400; Turan 1971: 202; Solmaz 2001: 185; Kesik 2018: 128-129) ile de, Danişmendliler’in Sivas kolu yavaş yavaş güçten düşmüştür.

B. Danişmendli Nizameddin Yağıbasan ve Melik Muhammed Oğularının Taht Mücadelesi

Danişmendliler’in Kayseri ve Sivas kolunun taht mücadelesi Melik Muhammed ve Nizameddin Yağıbasan’ın oğulları tarafından yapılmıştır. Nizameddin Yağıbasan’ın oğulları Zahirüddin İliğ, Muzafferüddin Mahmud, Bedreddin Yusuf ve Cemaleddin Gazi’dir. Bu oğullardan sadece Cemaleddin Gazi babasının taht mücadelesini devam ettirmiş, o da uzun süreli olmamıştır. Ancak Melik Muhammed’in oğulları Zunnûn, Yunus ve İbrahim, Danişmendli devletin yıkılış sürecinde hatta yıkılışından sonra da taht mücadelesine devam etmişlerdir. Zunnûn Kayseri hâkimi olarak en başta taht mücadelesini yapan kişidir. Ayrıca Danişmendli İbrahim’in oğlu İsmail ve onun çocuklarının da taht mücadelesinde isimlerini tespit edebiliyoruz. Ancak burada bir açıklama yapmamız gerekiyor. Bu taht mücadelesinde birkaç tane İsmail bulunmaktadır. Zunnûn’un oğlu olduğu söylenen yaşı da küçük olan İsmail

(Niğdeli Kadı Ahmed 2015: 440; Solmaz 2001: 186; Kesik 2018: 132), adı İsmail olduğu söylenen Cemaleddin Gazi, ile Danışmend İbrahim'in oğlu Şemseddin İsmail. Bu İsmailler aynı şahıslar mıdır? Yoksa farklı şahıslar mıdır? Konya burç kitabesinin bânisi bu İsmaillerden hangisinin oğludur? Bu soruların cevabını aşağıda vereye çalışacağız. Önce evlad-ı yağıbasan olarak bilinen Yağıbasan Oğullarından kısaca bahsedelim:

1. Danışmendli Yağıbasan Oğullarının Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Hizmetine Girmeleri

Nizameddin Yağıbasan öldüğünde geride Cemaleddin Gazi, Zahirüddin İliğ, Muzafferüddin Mahmud, Bedreddin Yusuf adlı oğullarını bırakmıştır (İbn Bibi 1957: 76; Öztürk 1996: 97; Kesik 2018: 129-130). Ancak babalarının yerine hangisinin geçtiği hakkındaki bilgiler karışık olsa da, Zahirüddin İliğ, Müzafferüddin Mahmud, Bedreddin Yusuf, II. Kılıç Arslan'ın hizmetine girmiş olduklarını biliyoruz. Cemaleddin Gazi ise Çankırı'da babasının yerine tahta çıkarılmış yukarıda izah ettiğimiz gibi Tokat, Niksar, Amasya yöresine iki yıl sahip olmuştur (Uzunçarşılı-Nafiz 1928: 32; Solmaz 2001: 187). Ancak Cemaleddin Gazi, Melik Muhammed'in oğlu İbrahim tarafından tahttan indirildi (1166) (Uzunçarşılı-Nafiz 1928: 31-32; Solmaz 2001: 187). Böylece Nizameddin Yağıbasan Oğullarını taht mücadelesi sona ermiştir.

II. Kılıç Arslan Zahirüddin İliğ, Bedreddin Yusuf, Muzafferüddin Mahmud'u, Selçuklu devletinin batı sınırına naklederek orada bulunan Türkmenlerin başına uc beyleri olarak yerleştirdi (İbn Bibi 1957: 76; Öztürk 1996: 97). Bu durum Selçuklu uc bölgesinin güçlenmesine sebep olmuştur. Miryokefalon savaşının (1176) kazanılmasında uc Türklerinin çok büyük bir etkisi olmuştur. Büyük ihtimalle II. Kılıç Arslan'ın küçük oğlu I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Uluborlu melikliği zamanında Yağıbasan Oğulları ile ilişkilerini güçlendirmiştir.

II. Kılıç Arslan'ın vefatından sonra Yağıbasan oğulları, I. Keyhüsrev'in ilk saltanatı döneminde (1192-1196) ve sürgün hayatında (1196-1204) İstanbul da iken desteklerini ve irtibatları hiç eksik etmemişlerdir. I. Gıyaseddin Keyhüsrev kaynakta sürgün hayatını geçirdiği yer olarak İstanbul'a yakın bir ada denirken bu ada bize göre büyük ihtimalle Mora yarımadası idi (I.Gıyaseddin Keyhüsrev'in himayesine girdiği Mavrozomes'in adası Mora yarımadasıdır. (Hacıgökmen 2017: 249-265). Yağıbasan Oğulları uc bölgesinde bulduklarından yaklaşık 9 yıl, sâbık sultan ile iletişim kurmuş olmalılar. Hakikaten de II. Rükneddin Süleymanşah ölüp yerine küçük yaştaki oğlu tahta çıkarılınca Yağıbasan Oğulları İstanbul'daki sürgün hayatı yaşayan I. Gıyaseddin Keyhüsrev'e hemen bir ulak gönderip durumdan haberdâr edecek kadar irtibatları vardı (İbn Bibi 1957: 76-78; Öztürk 1996: 97-106; Baykara 1997: 15-29; Turan 1971: 237-274). Yağıbasan Oğullarının desteği ile tahta çıkan, I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ikinci saltanatı döneminde bu aile tamamen devlet mekanizmasının içine girmiştir. Zahirüddin İliğ Pervane (İbn Bibi 1957: 114; Öztürk 1996: 134) görevini üstlenmiştir. Hükümet mekanizmasında içine Pervanelik önemli bir görevdir. Zahirüddin İliğ'in bu göreve getirilmesinin sebebi ne olabilir? Bu sorunun cevabını Pervane görevinde aramak gerekiyor. Bu görevi üstlenen kişi, ülkenin bütün topraklarında toprak ve vergi işlerine ve iktalı askerlerine bakan görevlidir. Danışmendli Beyliğinin geniş topraklarındaki iktalar Selçuklu devletine intikal ettiğinden, I. Gıyaseddin Keyhüsrev'de, bu durumu iyi bilen Yağıbasan Oğlu Zahirüddin İliğ'i Pervanelik görevine getirerek İktalı askerlerin ve vergilerin Selçuklu devletine intikalinde problem yaşamak istememiş olsa gerektir.

2. Danişmendli Melik Muhammed Oğullarının Taht Mücadelesi ve Selçuklu Sultanı II. Rükneddin Süleymanşah'ın Hizmetine Girmeleri

Melik Muhammed'in Zünnûn, Yunus, İbrahim adlı oğulları vardı. Zünnûn amcası Nizameddin Yağıbasan'ın muhalefetine rağmen Kayseri'de babasının ölümünden sonra tahta çıkmıştır (Ebu'l-Ferec 1950: 376; Kesik 2018: 132-136) . Zünnûn kısa bir süre sonra II. Kılıç Arslan'a karşı oluşan ittifakın içinde yer aldı.

II. Kılıç Arslan artık Bizans ile yaptığı İstanbul anlaşmasından sonra (1162) bekle gör politikasıyla kendine karşı oluşan ittifakı dağıtmaya başlamıştır. Önce kardeşi Şahinşah'ın meliklik merkezi olan Ankara ve Çankırı'yı almıştır (Uzunçarşılı-Nafiz 1928: 33; Solmaz 2001: 188; Koca 2016: 198) . Ayrıca Bizans ile yapılan anlaşmaya güvenerek Danişmendliler'in üzerine baskılarını arttırmış ve Sivas'a yürümüştür. II. Kılıç Arslan Nureddin Mahmud'un Selçuklulardan aldığı Maraş, Behisni'yi de almıştır. Böylece Zünnûn Kayseri'den uzaklaşmak zorunda kalmıştır. Bu durum Nureddin Mahmud Zengi'nin harekete geçmesini sebep oldu. II. Kılıç Arslan yine bekle gör politikasıyla hareket ederek Nureddin Mahmud'un isteğine uygun olarak kardeşi Şehinşah'a ve Zünnûn'a yerlerini geri verdi (1168) (Mihail 1944: 223; Ebu'l-Ferec 1950: 410; Turan 1971: 201; Solmaz 1971: 189).

Bu kargaşada Melik Muhammed'in oğlu İbrahim Sivas'a sahip olmuştur. Yukarıda bahsettiğimiz Tokat, Niksar bölgesine sahip olan Nizameddin Yağıbasan'ın oğlu Cemaledin Gazi'nin bu bölgedeki hakimiyetine de son vermiştir (1166)² Bir süre sonra yerine oğlu Şemseddin İsmail geçecektir (Ebu'l-Ferec 1950: 400,402,406; Niketas 1995: 83; Kesik 2018:129-132; Solmaz 2001: 187). Şemseddin İsmail'in de Sivas'daki durumu pek de iç açıcı değildir. O, Sivas'a iki sene hâkim olabilmıştır³. Çünkü Yağıbasan'ın dul eşi Sivas'ı tekrar almak için Zünnûn'un küçük oğlu olduğu söylenen İsmail'i kullanmıştır. Bu bilginin doğru olup olmadığı hakkında tartışmalar da yapılmıştır⁴ . Ancak yine bazı kaynaklar bu olay üzerine Nureddin Mahmud'a sığınmış bulunan Zünnûn'u Sivas halkı şehre davet etmiştir. Nureddin Mahmud'da Abdulmesih komutasında 3 bin kişilik bir destek kuvvetiyle Sivas'a gelip Danişmendli tahtına çıkmıştır (Ebu'l-Ferec 1950: 412; Michel le Syrien 1905: 346-350; Koca 2016: 200). Böylece kısa süreli de olsa Sivas şehri Zünnûn'un eline geçmiştir (Selçukname 1952: 25-26; Mihail 1944: 226, 229; Ebu'l-Ferec 1950: 414; Turan 1971: 204; Kesik 2018: 132). Bütün bu olayların müsebbibi olan Musul atabeyi Nureddin Mahmud idi. Ancak Nureddin Mahmud'un bu himayesi uzun sürmedi. Bir süre sonra Nureddin Mahmud vefat etti (1174) (Esir, 1987: 322). Artık II. Kılıç Arslan için yapılacak tek şey vardı. O da Zünnûn ve kardeşi Şehinşah'ın üzerine gitmek. Bunu da gecikmeden yaptı. Şehinşah ve Zünnûn Bizans'a sığınmak zorunda kaldı (Michael Le Syrien 1905: 35; Ebu'l-Ferec 1950: 418; Müneccimbaşı 2001: 21) . Bundan sonra Bizans bu durumu kendi lehine çevirebilmek için Zünnûn ve Şehinşah'ı kullanmak istedi (Kinnanos 2001: 210-212; Ferec

² (Sivas hâkimi Danişmendli İbrahim'in de bu bölgedeki hâkimiyeti uzun sürmedi (1168) (Uzunçarşılı-Nafiz 1928: 31-32; Solmaz 2001: 187).

³ Solmaz 2001: 187; *Ancak bu sürenin 4 sene olduğunu yazarlar bile vardır* (Uzunçarşılı-Nafiz 1928: 38))

⁴ Burada Niğdeli Kadı Ahmed'in (*Niğdeli Kadı Ahmed* 2015: 440) şecere konusunda başarılı olmadığı ileri sürülür. Bkz. Kesik 2018: 132-133. Yağıbasan'ın dul eşi Zünnûn'un oğlu olduğu söylenen ve İsmail'i nikahuna alarak Sivas'ı ele geçirme hadisesi şöyle gerçekleşmiştir:1173 yılında Yağıbasan'ın dul eşi nikahuna aldığı 16 yaşındaki İsmail ile Sivas'a hâkim olmak istemiştir. Kışın çok soğuk geçmesi ile Sivas halkı erzak konusunda sıkıntı yaşamış, İsmail'in depolarında bulunan erzakların zorda olan halka dağıtılmasını istemiş ancak o bir beyden beklenmeyecek harekette bulunarak halka dağıtmayı reddetmiştir. Bunun üzerine Sivas halkı ayaklanmış Melik İsmail'in depolarındaki erzaklarını yağmalamış İsmail öldürülmüştür. *Süryani Mihail*, s. 226, 229; *Ebu'l-Ferec* 1950: 414; Turan, 1971: 204; Özaydın, 1993: 472; Solmaz, 2001: 186; Kesik, 2018: 131; Ancak bu olayda II. Kılıç Arslan'ın parmağı olabileceğini bazı kaynaklar yazar. *Aksarayî*, 2000: 23; Kesik 2018: 132.

1950: 421; Michael le Syrien 1905: 369), ancak başarılı olamadı. Böylece Danışmendliler tamamen Selçuklu topraklarına dahil oldu. İsmail'in kim olduğu meselesine gelince:

Uzunçarşılı *Sivas Şehri* adlı eserinde Cemaleddin Gazi'nin de asıl isminin İsmail olduğunu belirtir (Uzunçarşılı-Nafiz 1928: 31). Buna göre Niğdeli Kadı Ahmed'in Zunnûn'un oğlu olduğunu söylediği İsmail ile, adının İsmail olduğu söylenen Yağıbasan oğlu Cemaleddin Gazi ile aynı kişi olabilir. Bu iki farklı durum kaynaklarda karıştırılmış olabilir⁵. Ancak bu İsmail, Danışmendli İbrahim'in oğlu Şemseddin İsmail ile aynı kişi olması mümkün değildir. Eğer bunlar aynı kişi olsaydı ikisine de kaynaklarda ya Şemseddin İsmail veya İsmail denirdi. Yani Şemseddin İsmail karıştırılan diğer İsmaililer'den farklıdır. Bu Şemseddin İsmail'in iki oğlunun isimlerini biliyoruz. İsimleri Muhammed ve diğeri de Konya burç kitabesinde ismi geçen Siraceddin Ahmed'dir.

a. Melik Muhammed Oğullarının II. Rükneddin Süleymanşah'ın Hizmetine Girmeleri

Yukarıdaki bütün anlatımlarımızdan sonra, Melik Muhammed'in oğulları Selçuklu hükümet mekanizması içine Yağıbasan Oğulları gibi kolay girmemiş oldukları görülüyor. I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in iki saltanatı döneminde de (Kaya 2006: 97-147) II. Rükneddin Süleymanşah'ın yanında yer almışlar, ona destek olmuşlardır. I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ikinci saltanatı döneminde Niksar'da Danışmendli Şemseddin İsmail'in oğlu Muhammed I. Gıyaseddin Keyhüsrev'e karşı ayaklanmıştı⁶. Kitabemiz bu durumu desteklemektedir.

Önce bu kitabenin metnini aktaralım. Kitabe şöyledir.

رکن الدین والدين ابو الفتح قلع ارسلان بن سليمان.....
امر عمارة هزالبرج الامير الاسفهلالة.....
جل سراج الدنيا والدين احمد بن اسم(ا)يل.....
تاریخ ستمائة.....⁷

Bu kitabeye göre "H. 600, M. 1203 tarihinde II. Süleyman'ın oğlu III. Kılıç Arslan'ın sultanlığı zamanında İsmail oğlu Sipehsalar Emir Siraceddin Ahmed kale burcunun yapılmasını emretmiştir".

İşte bu kitabede geçen Siraceddin Emir Ahmed'de Danışmend Oğlu Melik Muhammed'in torunu İsmail'in oğludur (Tefvik 1341: 225-227; Turan 197: 262, 332). Niksar'da I. Gıyaseddin Keyhüsrev'e isyan eden Muhammed burcun bânisi Siraceddin Ahmed ile kardeştir. Bu kitabe bize Danışmend oğulları Selçuklu hizmetine girdiğinde Danışmendli Melik Muhammed'in çocuklarının II. Rükneddin Süleymanşah'ın hizmetine girmiş olduğunu gösteriyor. Buna göre Süleymanşah Tokat'ta melik iken kardeşi I. Gıyaseddin Keyhüsrev ile taht mücadelesinde ve Konya'yı alıp tahta çıkmasında Melik Muhammed'in oğullarının rolleri vardır. Öyle görünüyor ki Yağıbasan Oğlu Zahüriddin İliğ ve kardeşleri Rükneddin Süleymanşah'ın ölümü üzerine İstanbul'dan I. Gıyaseddin Keyhüsrev'i çağırırken, Melik Muhammed'in torunu olan Danışmendli Sipehsalar Siraceddin Ahmed'de, Rükneddin Süleymanşah'ın oğlu III. Kılıç Arslan'ı tahta çıkmasında etkili olmuş, hatta iç kale surlarını tahkim ederek bir burç yaptırmış ve I. Gıyaseddin Keyhüsrev'e karşı Konya'yı savunmaya hazırlamıştır.

⁵ Ferec 1950: 400-402; Niketas 1995: 83; Mihail 1944: 196 (yeğenin oğlu olarak belirtir); Ferec 1950: 400; Yınanç 1979: 473; Turan 1971: 202; Kesik 2018: 130

⁶ (Kesik, 2018: 146, Bu olay 1207-1211 yılları arasında olmuştur). Burada Kesik, Anonim Selçukname'nin (Anonim Selçukname 1952: 42; kaydında Artukiler –Artuklular değil Danışmendliler olduğunu yazar (Kesik 2018: 146-147).

⁷ Konya Müzesi 1610 nu.da kayıtlı , Konyalı 1987: 153; Duran 2001: 30 .

Sonuç

Danışmendli Selçuklu ilişkileri iki devletin hem kuruluş, hem de yıkılış aşamasında çok değişik bir mecrada ilerlemiştir. Kuruluş döneminde gerçekleşen evliliklerle iki devlet arasındaki ilişkiler çok önemli hale gelmiştir. Danışmenliler'in yıkılış sürecinde sadece Yağıbasan Oğullarının Selçuklu devletine intikali anlatılır. Ancak Danışmendliler sadece Yağıbasan Oğullarından ibaret değildir. Kitabe Melik Muhammed'in Oğullarının da Selçuklu hizmetine girmelerinden sonraki faaliyetlerini açıklıyor. Konya iç kalesi burç kitabesindeki Sıraceddin Ahmed, Melik Muhammed'in torunu İsmail'in oğludur. Danışmendli İsmail'in diğer oğlu Muhammed ise Niksar ve çevresinde I. Gıyaseddin Keyhüsrev'e isyan etmiştir. II. Rükneddin Süleymanşah'ı desteklemişler, sonra da oğlu III. Kılıç Arslan'ı tahta çıkarmışlardır. Son olarak Konya'da ilk olarak kale burcunu iç kalede Danışmendlilerin yapması da dikkate değer bir taraftır. Ayrıca elimizdeki bu kitabe en eski tarihli Konya kale kitabesidir.

Summary

Epigraphy (inscriptions) is one of the most important sources of history. The details of the several historical events can be found on them. The best example of that is the information on the inscription on the Bastion of Konya Castle dated 1203-4/H 600 and built by Danishmend Ismail's son Siraceddin Ahmed that forms the main subject of our study. This inscription gives us information about which Seljukian malik Danishmend sons had supported during the fall of the Danishmends. Up until now, we know that Danishmend Yaghibasans entered Kilij Arslan II and his son Kaykhusraw I's service and more importantly they had a role in Kaykhusraw I's coming to the throne for the second time. However, we had limited information on the situation of Malik Mohammed's sons, the other branch of Danishmends after the fall of Danishmends. The inscription shows that Malik Mohammed's sons, except for Zunnun, entered Rukn ad-Din Suleiman Shah II's service. Then, they also had an influence on Kilij Arslan III's coming to the throne. This inscription even reveals that Danishmend Ismail's son, the Sipahsalar (Commander-in-chief) Siraceddin Ahmed had the citadel bastion built in order to defend Konya against Kaykhusraw I, who was supported by Yaghibasans, when he came to the throne for the second time.

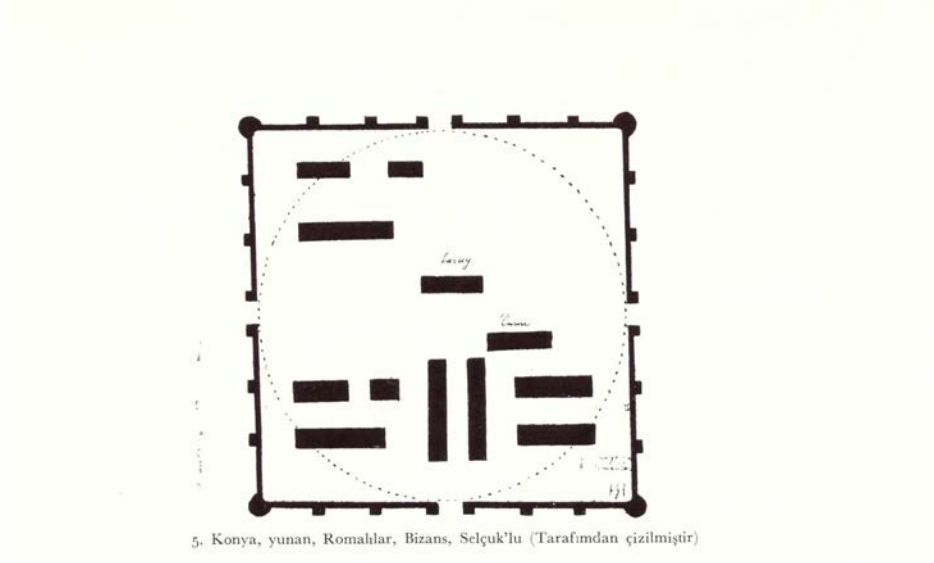
Moreover, the relations between Danishmends and Seljuks were indicated in order to reveal the information on the inscription clearly. As we mentioned in the study, the relations between Danishmends and Seljuks dated back the time when Danishmend Gazi's father, Ali Taylu became Qutalmish's father-in-law, however, this relation came to a very different state in time. This relation marched forward in time and they even struggled against the Crusaders together. Then, Danishmend Amir Gazi played a substantial role in Kilij Arslan I's son Mesud's coming to the throne and gaining strength of the Sultanate of Rum.

Later on, starting with the period of Kilij Arslan II, Danishmends got under the suzerainty of Seljuks in time. We explained especially how Danishmends of Sivas and Kayseri had entered into the domination of Seljuks before the Battle of Myriokephalon.

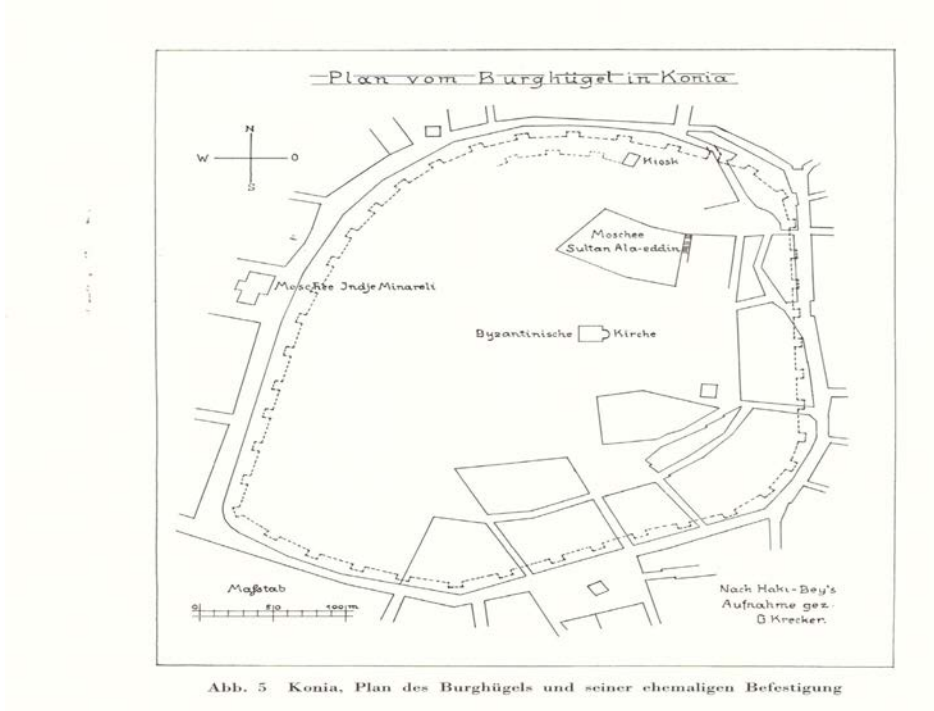
Kaynakça

- Anna Komnena (1996). *Alexiad*, (Malazgird Sonrası), çev. Bilge Umar, İstanbul.
- Anonim Selçukname (1952). (nşr. F. Nâfiz Uzluk), *Anadolu Selçukluları Tarihi III*, Ankara.
- Kerîmüddin Mahmud-i Aksarayî, (2000). *Müsameretü'l-Ahhbâr*, çev. Mürsel Öztürk, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Baykara, Tuncer (1997). *Gıyaseddin Keyhusrev (1164-1211) Gazi- Şehit*, Ankara.
- Baykara, Tuncer (1998). *Türkiye Selçukluları Devrinde Konya*, Kültür Bakanlığı yay, Konya.
- Croniguede (1905). *Michel le Syrien III*, (çev. J. B. Chabot) Paris 1905.
- Demirkent, Işın (1996). *Türkiye Selçuklu Sultanı, Sultan I. Kılıç Arslan*, Ankara.
- Duran, Remzi (2001). *Konya Yapı Kitabeleri (İnşaa ve Ta'mir)*, Ankara.
- Hacıgökmen, M. Ali, (2017/18) "Mavrozomes ve Türkiye Selçuklu Devletine Hizmeti" , *Tarihi Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, s. 249-265
- Ebu'l-Ferec (1950). *Tarih, II.*, (çev. O. R. Doğrul), Ankara.
- İbn Bibi (1957). *El- Evâmirü'l- alaiyye fi'l-umuri'l- Alaiyye I*, Tıpkı Basım, (nşr. A. Erzi- N.Lugal) Ankara.
- İbn-i Bibi (1996). *El- Evâmirü'l- alaiyye fi'l-umuri'l- Alaiyye*, (trc. Mürsel Öztürk), I, Ankara.
- İbnul-Esir (1987). *el- Kamil Fit Tarih*, (çev. A. Özyaydın), X, Ankara.
- Kaya, Selim (2006). *I. Gıyaseddin Keyhüsrev ve II. Süleyman-şah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192-1211)* Ankara.
- Kesik, Muharrem (1993) *Türkiye Selçukluları Tarihi Sultan Mesud Dönemi, (1116-1155)* Ankara.
- Kesik, Muharrem (2001). "Yağbasan Devrinde Danışmendliler-Türkiye Selçuklu İlişkileri", *İ. Ü. Edebiyat Fak. Tarih Dergisi*, s. 2/37.
- Kesik, Muharrem (2002). "Türkiye Selçukluları- Danışmendliler Arasındaki İlişkiler" *Türkler*, VI, Ankara.
- Kesik, Muharrem (2003) *Türkiye Selçuklu Deoleti Tarihi, Sultan Mesud Dönemi, (116-1155)* Ankara.
- Kesik, Muharrem (2018). *Danışmendliler*, İstanbul.
- Kinnanos, Ioannes (2001). *Historia*, (hz. I. Demirkent), Ankara.
- Koca, Salim (2016). *Türkiye Selçuklular Tarihi (Sultan Alp Aslan'dan Uluğ Keykubad'a) (1071-1220)* Ankara.
- Konyalı, İbrahim Hakkı (1987) *Abideleri ve Kitabeleri İle Konya Tarihi*, İstanbul.
- Merçil, Erdoğan (1994) "Bizans'ta Selçuklu Hanedan Mensupları" *XI. TT Kongresi*, C. II, Ankara: s.709-722.
- Müneccimbaşı (2001). *Cami'ü'd-düvel*, trc: Ali Öngül, İzmir.
- Niketas, *Historia* (1995). (çev. F. Işıltan), Ankara.
- Niğdeli Kadı Ahmed (2015). *el-Veledü's-Şefik ve'l-Hâfidü'l-Halik (Anadolu Selçuklularına Dair Bir Kaynak) Cilt I (İnceleme-Tercüme)*(tc. Ali Ertuğrul), Ankara.
- Özyaydın, A. (1993). "Dânişmendliler", *DİA*, VIII., İstanbul: s.469-474
- Runciman, Steven (1987). , *Haçlı Seferleri Tarihi*, (trc. F. Işıltan) I, Ankara.
- Sarre, Friedrich (1936). *Der Kiosk von Konia*, Berlin.
- Sarre, Friedrich (1957). *Konya Köşkü*, (çev. Ş. Uzluk) Ankara.
- Süryanî Mikhail (1944). *Suryani Patrik Mihail'in Vekayinâmesi, 1042-1195*, Ankara: II (TTK'da henüz yayınlanmamış tercüme).
- Solmaz, Sefer (2002). " Danışmendliler" *Türkler*, VI, Ankara: ,s. 430-451.
- Solmaz, Sefer (2001). *Danışmendliler Deoleti ve Kültürel Mirasları (S.Ü. Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Doktora Tezi)* Konya.
- Solmaz, Sefer (2001a). "Danışmendli Ailesi İle Büyük Selçuklu Hanedanı Arasındaki İlişkiler", *I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi Tebliğleri*, (Konya 11-13 Ekim 2001) Konya: s. 271-282.
- Tevfik, A. (1341). "Konya müzesinde iki kitabe " *Tarih Encümeni Mec.* 78/ 10, Temmuz: s. 225-227.
- Turan, Osman (1971). *Selçuklular zamanında Türkiye*, İstanbul.
- Uzunçarşılı, İ. H. -R. Nâfiz (1928). *Sivas Şehri*, İstanbul.
- Urfalı Mateos (1987). *Urfalı Mateos Vekayi-nâmesi*, (çev. Ö.R. Doğrul), Ankara.
- Yınanç, M. H. (1979). "Danışmendliler", *İA*, III. s.468-479

Ekler

Ek-1: Şihabeddin Uzluđ'un çizdiği Konya İç kale surları F. Sarre, *Konya Köşkü*, (çev. Ş. Uzluđ) Ankara 1957, s. 85

Ek-2: F. Sarre'nin çizdiği Konya İç kale surları(F. Sarre, *Der Kiosk von Konia*, Berlin 1936 s. 10

Ek-3: (R. Duran, Konya Yapı Kitabeleri (İnşaa ve Ta'mir) Ankara 2001 (Res. 1)